
УДК 81' 367: 070.41

Інна Завальнюк

КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ТА СТИЛІСТИЧНІ ВИЯВИ ВСТАВНИХ ОДИНИЦЬ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ГАЗЕТНОМУ МОВЛЕННІ

У статті простежено нові тенденції в комунікативно-прагматичній організації сучасного українського газетного тексту, зумовлені вживанням різних типів вставних конструкцій, визначено їхні основні функції та стилістичні вияви в межах найуживаніших семантичних груп, встановлено способи структурно-граматичного та функціонально-стилістичного врізноманітнення вставних словосполучень і речень.

Ключові слова: *вставні одиниці, комунікативно-прагматична функція, семантична група, стилістичний вияв, сучасне українське газетне мовлення.*

У лінгвістиці останніх десятиліть значно поживалося дослідження реченневих елементів „модифікаційно-супровідного (інфраструктурного) рівня“ [9: 3] — вставних та вставлених одиниць як досить об'ємних, виразно індивідуальних і достатньо типових засобів мовного вираження думок, почуттів. Зацікавлення ними постало у зв'язку з новими концепціями, зорієтованими на вивчення загальнонаукової проблеми „людина в мові“ або „мова в дії“, коли акцентують на діяльній сутності людини, яка повідомляє про факти чи події, реагує на них, по-своєму вербалізує почуття і бажання в процесі пізнавальної діяльності, словесно формує поняття, думки, висновки, спонукає співрозмовника до дії тощо [24: 4 — 5]. Таку різноманітність мовленнєвих потреб і виявів у своїй комунікативній завершеності реалізують передусім засобами синтаксису, зокрема й системою вставних конструкцій, які утворюють комунікативно-прагматичну категорію із загальним змістом суб'єктивного, оцінного ставлення мовця до висловленого ним, та вставлених компонентів з різним ступенем комунікативності, які можна кваліфікувати як додаткові, побіжні повідомлення, що пе-

© І.Я. ЗАВАЛЬНЮК, 2008

ISSN 1682-3540. Українська мова, 2009, № 1

15

реривають основне висловлення за допомогою інтонації вставленості [30: 169].

Проблема метатекстових елементів, якими є вставні та вставлені одиниці, здавна привертала до себе увагу російських та українських мовознавців. Вони неодноразово досліджували їхні граматичні та семантичні особливості [4; 17; 10; 30 та ін.], аналізували вставні елементи як один із засобів вираження модальності речення [5; 15; 21; 6; 13; 1], з'ясовували їхні інтонаційні можливості [26; 25], вивчали функціонування вставних і вставлених одиниць у складі різних типів речень та тексту [3; 22; 8; 23 та ін.]. Комунікативно-прагматичні властивості цих одиниць у художньому та публіцистичному мовленні вичерпно проаналізовано в русистичі [24]. В україністиці їх досліджено в дисертаційних працях З.П.Олійник та В.І. Грицини [22; 8]: у першій з'ясовано функціональне значення вставних та вставлених одиниць у структурі художнього тексту (дискурсу) на матеріалі російської та української мов, у другій – граматичні та функціонально-семантичні особливості усіх компонентів інфраструктури речень публіцистичного стилю української мови, зокрема й вставних та вставлених елементів. Поза увагою мовознавців залишилися найтипівіші функціонально-стилістичні вияви згаданих інфраструктурних одиниць у сучасному українському газетному мовленні, що й становить *актуальність* пропонуваного дослідження. Його мета – з'ясувати нові тенденції в комунікативно-прагматичній організації сучасного українського газетного тексту засобами вставності, акцентувати на функціонально активних вставних елементах у межах кожної із семантичних груп, визначити їхні функції, окреслити коло найтипівіших стилістичних значень, зумовлених передусім авторськими інтенціями та суспільними динамічними змінами в мовному оформленні висловлень.

Варто зауважити, що вставні одиниці отримали неоднакову термінологічну кваліфікацію мовознавців. Їх визначали як „вставні слова, словосполучення, речення“ [17; 15; 25; 30], „вставні слова, сполучення слів, речення“ [10], „вставні одиниці“ [9], „вставні компоненти“ [13], „оцінювальні кваліфікатори (вставні компоненти)“ [22] та ін. Оскільки згадані терміни не мають принципових сутнісних відмінностей, надалі послуговуватимемося ними як синонімічними, кваліфікуючи їх як одиниці, що вводяться до речення на семантико-комунікативному рівні для вираження ставлення мовця до повідомлюваного з погляду його ймовірності чи неймовірності, способу оформлення думок, активізації співрозмовника [8 : 44].

Активізація вставних одиниць у сучасному українському газетному мовленні є інноваційним явищем на рівні простого речення. На протигагу тенденції до зменшення кількості вживання вставних компонентів на шпальгах газет, їхнього структурно-семантичного водноманітнення в радянський період [16: 55 – 57; 29: 48 – 49], що компенсувалося ускладненням речень однорідними та відокремленими членами, спричиненим впливом книжного стилю мови [29: 49 – 50],

коло стилістичних значень вставних компонентів у сучасному українському газетному контексті істотно розширюється. Маючи різне екстралінгвістичне підґрунтя, вони виконують неоднорідні завдання, реалізують різні комунікативні настанови тощо.

Найактивніше на шпальтах сучасних українських газет функціонують вставні одиниці, що вказують на джерело повідомлення: *на мою думку, на думку (чию?), за словами., як то кажуть, мовляв, як свідчить, як повідомили...* та ін. Їхня різноманітність і поширеність у пресі сьогодні вражає, проте не всі вони цікаві чи то в структурному, чи кількісному, чи функціонально-стилістичному плані.

У згаданій семантичній групі кількісно переважають вставні конструкції, які мають форму підрядного речення зі сполучником **як**, напр.: **Як повідомили у прес-службі Президента, співрозмовники обговорили поточну політичну ситуацію в Україні** (Молодь України, 28.06 – 05.07.2006, с.4); **Як уже повідомлялося, у столичному Палаці спорту 25 – 26 березня відбудеться V Міжнародний турнір „Кубок Стелли Захарової“** (Голос України, 28.02.2006, с.16); **Як пояснив „Дню“ директор військових програм Центру імені Разумкова Микола Сунгуровський, угода передбачає надання контингенту в багатонаціональну бригаду** (День, 23.10.2007, с.2); **Як пояснив в інтерв'ю журналістам заступник голови ЦВК Андрій Магера, з державного бюджету загалом буде витрачено близько 186 млн. грн.** (Голос України, 08.11.2007, с.1); **Як пояснюють фахівці Мінбуду, це один із способів врятувати центральні частини наших міст від руйнації...** (Культура і життя, 01.11.2006, с.2); **Як наголосив міністр, найгірші справи в хокеї** (Голос України, 11.05.2006, с.24); **Як образно відзначив один із українських аналітиків, революційна енергія Майдану спрямовується в нові політичні артерії держави** (Молодь України, 28.06 – 05.07.2006, с.4); **Як заявив голова райдержадміністрації Анатолій Канюк, причиною цього є непорядність багатьох господарників, які вже брали кредити, але й досі не поспішають їх повертати** (Голос України, 11.03.2006, с.1); **Як запевняли правоохоронці, вони виконували рішення суду стосовно семи незаконних споруд** (Голос України, 08.11.2007, с.5); **Будь-який хоч трішки дотитливий громадянин знайде безліч ганебних, як нині кажуть, епізодів із життя гетьмана** (Київські відомості, 09-15.11.2007, с.5); ... **Ці рослини дозріли, дали, як кажуть травознаї, листки та квіти ще до посухи** (Експрес, 08 – 15.11.2007, с.10); **Як пізніше стало відомо, після утворення обласного комунального підприємства директор зареєстрував ще одне – приватне...** (Голос України, 01.03.2006, с.11). Усталена синтаксична конструкція зі сполучником **як** спеціально вживана в мові для виконання функції вставного повідомлення. Вона має перевагу з погляду впізнаваності вставного компонента, його мобільності: зміст вставного компонента може бути висловлений не лише в процесі основного повідомлення, а й мати випереджувальний характер [19: 20]. У кожну із поданих вище вставних конструкцій можна ввести слово **це**. Пор. стосовно першого

речення: 1. **Це повідомили у прес-службі Президента.** 2. **Про це уже повідомлялося** і т.д. Воно вказує на супровідне відношення вставної одиниці до базового речення і водночас більшою мірою регламентує властивості супровідного речення, особливо в разі препозитивного вживання.

За нашими спостереженнями, такі вставні конструкції за своїм граматичним ладом відповідають усім вимогам до структурного оформлення двоскладного чи односкладного речення і здебільшого слугують „початковим акордом“ (вступом) до заміток, рідше — репортажів та інтерв'ю, чим специфічно вирізняють інформаційний жанр як такий, що завжди тяжіє до стандарту. Художньо-публіцистичним та аналітичним жанрам згадані вставні речення не властиві, що, на нашу думку, спричинено прагненням авторів (журналістів) відшукувати живі, незатерті для цих жанрів синтаксичні структури.

Помітно також, що із сполучником **як** у двоскладному реченні поєднують здебільшого дієслова **повідомляти, пояснювати, наголошувати, відзначати, заявляти, запевняти, свідчити, засвідчувати** в різних видо-часових та особових формах, в односкладному — головним членом, вираженим предикативним прислівником **відомо** і дієслівною зв'язкою **стало** або нульовою формою дієслівної зв'язки **бути (стало відомо, відомо)**, які виступають здебільшого в обрамленні інших додатково-повідомлюваних компонентів. Найбільш семантично придатними для вираження високого ступеня вірогідності поданої інформації, на нашу думку, є дієслівні лексеми **повідомляти** й **пояснювати**, що зумовлює активне використання їх на шпальтах сучасних українських газет.

Різновидом вставних конструкцій цієї самої семантичної групи, також послідовно вживаним у публікаціях інформативного жанру, передусім замітках, рідше — інтерв'ю, є поширені словосполучення з прийменником **за**, напр.: **За словами віце-президента Української академії аграрних наук Антона Третяка, досі залишається не витребуваною селянами велика кількість сертифікатів на право на пай** (Голос України, 11.03.2006, с.1); **За моїми спостереженнями, висока спортивна активність здебільшого затримує розвиток остеопорозу** (Молодь України, 04—10.01.2007, с.7). Такі вставні словосполучення, як і попередні вставні речення, журналісти використовують для доповнення інформації джерелом повідомлення, підвищення ступеня її вірогідності, що досить важливо в інформативних жанрах.

Поширеним функціонально-стилістичним виявом побутування вставних одиниць у сучасній українській пресі є починання ними кожної, розташованої одна за одною замітки, що мобілізує виклад, дає змогу швидко „перемкнутися“ з події на подію, чітко розмежувавши основне й супровідне. Цій меті нерідко слугують вставні словосполучення з прийменником **за**, пор.: 1. **За його словами, аварійність дамби наразі становить 93%.** 2. **За інформацією джерела, про замінування розповів невідомий черговому місцевого Управління МНС.** 3. **За**

даними синоптиків, висота снігового покриву на Ридбергському перевалі в Альгойє сягала вночі 15 сантиметрів (Молодь України, 01.06. — 07.06.2006, с.1).

Значно рідше в сучасних газетних репортажах, нарисах, інтерв'ю вживають вставні конструкції з прийменником **на**: *Людський фактор відіграє, на думку перевіряльників, визначальну роль у гарантуванні безпеки в атомній енергетиці* (Голос України, 08.11.2007, с.7). У вставних словосполученнях прийменники **за** та **на**, за умови лексико-граматичного переструктурування їхнього складу, також можна замінити словом **як**, але й без такої заміни згадані словосполучення, конденсуючи у собі зміст цілого речення, мають ще й окремий додатковий зміст, який перебуває за межами змісту основного речення. Пор.: *За попередніми даними, причиною пожежі стало порушення правил користування електроприладами* (Вінниччина, 30.01.2007, с.1) і *Як нещодавно стало відомо...* Очевидною є перевага аналога речення — вставної конструкції, яка має чіткий відмежований зміст, що осмислюється як супутній основному.

На сучасному етапі розвитку газетних жанрів спостерігаємо тенденцію до врізноманітнення вставних речень тієї самої семантики за допомогою видозмін у граматичному оформленні: уникнення сполучника **як**, його заміни прислівниками, імплікації суб'єкта, якому належить вислів, реалізації структурної неповноти речення опущенням основних компонентів тощо. Пор.: *Замість примирення, стверджують журналісти, вони спостерігають ескалацію конфлікту, а то й відвертий шантаж* (Голос України, 25.02.2006, с.3); *Більш-менш точно визначена думка про певну людину, так віддавна стверджують, залежить від того, з якої відстані ти на неї дивишся* (Голос України, 18.03.2006, с.12); *Кажуть, вибори на те й вибори, щоб політики зваблювали нас обіцянками, видаючи бажане за дійсне* (Голос України, 16.03.2006, с.7); *...Мовляв, буду з українським народом* (Високий замок, 04.10.2007, с.2); *Ніякого будівництва нових торгових рядів в інтересах грошовитих бізнесменів на цьому місці, із її слів* (слів міського голови Віри Шелудченко. — І.З.), *не планується* (День, 23.10.2007, с.2); *Зі слів Коваленка, відмовити в екстрадиції можуть і через поганий стан здоров'я людини; Зі слів глави ради НБУ, сьогодні для переходу до вільного курсоутворення Україні необхідний не тільки бездефіцитний бюджет, але й аграрна реформа...*(Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.4).

Останнім часом усе помітнішою стає тенденція, пов'язана з бажанням мовця (автора, журналіста) максимально актуалізувати інформацію, всіляко сприяючи її експресивізації [12: 135 — 136]. Задля цього вставні речення нерідко фразеологізують, уводять до їхньої структури розмовні, більш динамічні в стилістичному плані елементи, пор.: *Як мовиться, ухвалили і забули* (Голос України, 01.03.2006, с.11); *До прогнозів місцевих соціологів в Одесі ставляться, скажемо так, з чималою часткою скептицизму* (Голос України, 15.03.2006, с.3).

В обох реченнях цілком можливе вживання синонімічних книжних варіантів: у першому — *як звичайно говорять*, у другому — *на нашу думку*, що, безперечно, також потрапляють на шпальги газет, проте художньо-розмовні вкраплення на рівні інфраструктури простого речення в сучасних українських газетних контекстах привертають увагу, власне, стилізацією самого джерела повідомлення.

Усі вставні конструкції, які вказують на джерело повідомлення, у сучасному українському газетному мовленні виконують прагматичну *адресно-марковану* функцію: дають змогу авторові публікації, покликаючись на інше джерело, підвищувати рівень правдивості інформації в очах читача, погоджувати власну думку з думкою компетентного джерела, знижувати категоричність висловлення, спонукати адресата до прийняття авторської позиції.

Другою за активністю вживання в публіцистичному стилі і надзвичайно різноманітною щодо семантичного наповнення її компонентів є семантична група вставних конструкцій, які „вказують на порядок висловлень, їхній зв'язок, співвідношення загального і конкретного, підкреслення найбільш значущих частин, висновків“ [8: 45]. Сьогодні особливо актуалізованими в цій семантичній групі постають такі „модальні елементи відприкметникового, відзайменникового та відчислівникового походження“ [30: 167], **як головне, власне, втім (утім), по-перше, по-друге**, що вживаються на початку чи всередині речення. Напр.: **І головне**, звідки тут можуть узятися сильні футбольні клуби? (День, 09.11.2007, с.7); **Власне**, головний сюжет книги якраз і полягає в аналізі механізмів терору голодом, що були застосовані Сталіним щодо українського села... (День, 09.11.2007, с.6); ...**Місцева рослинність** „не мерзне“, **втім**, у разі „затягування“ із початком сезону опалення, рослини опиняться під загрозою (Вечірній Київ, 11.10.2007, с.7). Згадані вставні одиниці втрачають змістову самостійність, що зумовлено специфікою їхніх функцій — слугувати засобом зв'язку між синтаксичними конструкціями та оформлювати відношення між ними, тобто функціонально наближатися до сполучників.

Примітно також, що одні вставні компоненти на шпальтах українських газет останнім часом зазнають усе більшої актуалізації, інші — переходять до розряду менш уживаних. Так, наприклад, вставне слово **утім (втім)** активізувалося в українській періодиці зовсім недавно, бо навіть у найновіших дослідженнях [7; 8] про нього не йдеться. Однак це вставне слово водночас із вставними компонентами **зрештою, одне слово, до слова, словом, скажімо, приміром, у всякому разі, що ж** щораз-то впевненіше освоюють газетний простір, витісняючи інші, уживані раніше вставні одиниці, що так само виражають приєднання, додаткову інформацію, доповнення зі значенням виокремлення. Це засвідчує непересічні можливості української мови до синонімізації її одиниць й українізацію газетного мовлення в цілому. Пор. активніше вживані (перша позиція) і рідше вживані (друга позиція) вставні компоненти: **утім/проте, зрештою/нарешті; одне слово/одним словом;**

до слова, словом/до речі; скажімо/зокрема; приміром/наприклад; у всякому разі/виходить, по суті; що ж/отже). Напр.: **Утім**, ми залишаємось і боротимемось до перемоги (Вечірній Київ, 11.10.2007, с.7); **Втім**, я розумію, що Сполучені Штати — не країна-утопія, а тамтешні люди — не живі манекени (Вінниччина, 03.01.2007, с.3); **Зрештою**, чого зараз гадати. Програв, то й програв (Експрес, 08 — 15.11.2007, с.23); **Зрештою**, Литвин під час виборчої кампанії не дуже й маскувався (Високий замок, 04.10.2007, с.2); **Одне слово**, презентація пройшла піднесено-радісно (Культура і життя, 18.10.2006, с.3); День здоров'я — це необхідна інформація, конкурси, **одне слово**, свято здорового способу життя (Голос України, 19.05.2006, с.12); **До слова**, міжнародні поштові перекази приймають і виплачують у національній валюті (Голос України, 15.03.2006, с.5); **До слова**, я випробував біогумат не тільки у своєму садку (Експрес, 08 — 15.11.2007, с.19); **Словом**, як тут не згадати Гоголя: сумно жити на світі, панове (Наддніпряньська правда, 30.03.2007, с.6); **Скажімо**, в Карпатах за останні дві доби випала півторамісячна кількість опадів (Голос України, 07.03.2006, с.1); Але, **приміром**, на реставрацію Лондонського театру витратили 360 мільйонів доларів... (Голос України, 11.10.2007, с.7); **У всякому разі**, їх ще не попереджували про те, що опалювальний сезон розпочнеться не у запланований час... (Вечірній Київ, 11.10.2007, с.5); **Що ж**, тепер уже цілком зрозуміло: Льюїсу та Фернандо варто було менше боротися один з одним і більше конкурувати з червоними (Україна молода, 23.10.2007, с.7).

За допомогою вставних слів **по-перше, по-друге, по-третє**, які набагато частіше вживають у сучасній українській періодиці порівняно з їхнім функціонуванням у попередні роки [16: 55 — 56], декларують основну властивість газетного тексту — його зв'язність. Водночас вони допомагають авторам інформаційно-аналітичних публікацій — репортажів, інтерв'ю, передових статей, кореспонденцій — розв'язувати прагматичні завдання: логізувати текст, надавати йому стрункості, оформлювати хід міркувань, акцентувати на найважливіших моментах повідомлюваної інформації тощо. У таких контекстах досить помітний посилений вплив наукового стилю з його аргументованою організацією на публіцистичний. До того ж, проаналізований газетний матеріал дає змогу зробити висновок про семантичну багатоплановість цих вставних слів у сучасному українському медіа-тексті, зреалізовану за принципом стислості в поданні інформації. Їх уживають з різною комунікативно-прагматичною метою: і для відтворення послідовності явищ, положень, напр.: **По-перше**, ми рішуче виступаємо проти сепаратистської діяльності нинішнього тайванського керівництва. **По-друге**, за жодних умов ми не допустимо відділення Тайваню від Китаю. **По-третє**, докладемо всіх зусиль, щоб питання возз'єднання КНР і Тайваню вирішилося мирним шляхом. **По-четверте**, продовжуватимемо розвивати гуманітарні і торгово-економічні відносини з островом (Голос України, 25.03.2006, с.6), і для переконливого аргументу-

вання певного явища, події, напр.: *Такий триумф можна пояснити кількома обставинами. По-перше, проведення дострокових виборів — це великою мірою заслуга Юлії Тимошенко. Виборець оцінив її історичну роль. По-друге, соціологія останніх років свідчить, що українське суспільство має потребу в сильному лідері. І саме харизматична Юлія Тимошенко в уяві людей є таким лідером. По-третє, БЮТ провів дуже інтенсивну виборчу кампанію. Рекламні ролики БЮТ були спокійні, розважливі, не агресивні* (Високий замок, 04.10.2007, с.2), і для різнобічного обґрунтування якогось положення, напр.: *Супутній вітер у виробничій вітрилі дме з двох джерел. По-перше, власне інструментальне виробництво і цех для виготовлення оснащення дають змогу гнучко реагувати на потреби і запити ринку, швидко освоювати нові види продукції. По-друге, підприємству-немовляті, якому виповнилося всього п'ять років, уже довіряють* (Молодь України, 01 — 07.06.2006, с.5). Вставні слова *по-перше, по-друге* виражають не тільки числову послідовність думок, але й ступінь їхньої важливості, певної значущості. За словами В.В. Виноградова, ці компоненти „визначають не лише місце якогось пункту в низці перерахованих, але й містять його оцінку, його суб'єктивну кваліфікацію“ [5: 579].

Насамкінець зауважимо, що всі вставні одиниці цієї семантичної групи слугують актуалізаторами прагматичної функції *текстової зв'язності*, спричиненої комунікативними потребами вказувати на хід думок автора, їхню послідовність, на взаємозалежність між сусідніми висловленнями, коментувати, доповнювати, узагальнювати сказане, увиразнювати структурні, логіко-семантичні зв'язки між частинами висловлення відповідно до авторського задуму [7: 104].

Так само широко представлена в сучасному українському газетному мовленні семантична група вставних слів, що виражають суб'єктивно-модальне значення вірогідності, правдивості того, про що мовиться в реченні чи його окремій частині, упевненості в об'єктивності наведених фактів [8: 46]. Реалізуючи прагматичну *акцентно-стверджувальну* функцію, вставні одиниці цієї семантичної групи засвідчують нову тенденцію до переважання деяких власне українських, некалькованих на кшталт російської мови вставних слів та словосполучень, як-от: **щоправда, воістину, звісно, природно, імовірніше, найвірогідніше, певна річ, поза сумнівом**. Їхнє домінування на тлі інших вставних одиниць цієї семантичної групи настільки помітне, що можна впевнено констатувати типовість уживання названих вставних слів в українських центральних і регіональних газетних органах. Напр.: **Щоправда**, так звана незалежна експертна група була створена за рішенням самої наглядової ради „Дніпрогазу“ (Україна молода, 23.10.2007, с.2); **Потім, щоправда**, з'ясувалося, що частина тракторів до „Опіки“ не доїхала, але про це пізніше (Голос України, 01.03.2006, с.11); **Воістину**, простота буває гіршою від багатьох пороків (Дзеркало тижня, 02.02.2008, с.11); **Воістину**, демократія — велика річ... (Українська газета, 11 — 17.10.2007, с.4); **Звісно**, найдорожча

земля у столиці... (Експрес, 08 — 15.11.2007, с.10); Я, **природно**, підтримував сторону, що мала бездоганну правову позицію (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.19); **Імовірніше**, про таку „самостійну позицію“ своїх партійців лідери не знають (Голос України, 08.11.2007, с.3); Президент БК „Київ“ заявив, що, **найвірогідніше**, більшість легионерів залишить клуб (Молодь України, 22 — 28.06.2006, с.21); ...Головні святкування, **певна річ**, припали саме на неділю (Україна молода, 23.10.2007, с.7); **Поза сумнівом**, ця праця професора Станіслава Кульчицького стане ще однією підвалиною для відновлення історичної правди і справедливості... (День, 09.11.2007, с.6).

На жаль, і досі трапляються поодинокі скальковані з російської мови вставні одиниці на зразок: **більше того, швидше за все, з точки зору, як показує...** тощо, напр.: **Більше того** — будівництво триває! (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.5); **Швидше за все**, нова експертиза газу — всього лише ширма для затягування часу (Україна молода, 23.10.2007, с.2); **Тож, з моєї точки зору**, минуле сторіччя — блискучий апофеоз опанування жінками фізичних та психологічних екстримів у спорті (Молодь України, 04 — 10.01.2007, с.7); **Як показує досвід європейських країн**, законодавчі обмеження реклами пива на телебаченні, радіо, в пресі та на зовнішніх носіях є поширеною практикою (Молодь України, 31.08 — 06.09.2006, с.17).

Як зазначають автори колективної монографії „Мова і час“, подання інформації в газеті потребує „розбавлення інформаційно-змістових стандартів експресивними знахідками“ [20: 167]. До таких „знахідок“ Г.М.Акімова зараховує і вставні конструкції, уживані поряд із парцельованими, ланцюжковими номінативними тощо структурами [2: 87 — 89]. Проте, на нашу думку, не всі вставні компоненти і не в кожному газетному жанрі мають однаковий експресивно-емоційний заряд. Так, експресія, зреалізована вставними реченнями розмовного характеру з елементами неповноти в нарисі, репортажі, сприйматиметься вишуканіше, виразніше, аніж у хронікальній замітці, бо остання зрідка послуговується згаданими одиницями. Пор.: репортаж — *Науково-технічний поступ, нові технології неминуче мали вплинути на стан народно-ужиткового мистецтва, і, **чого там приховувати**, несли в собі загрозу знівелювання* (Культура і життя, 18.11.2006, с.5); *Через це торік полтавські селяни, **вважай**, подарували переробникам більш як 45 тисяч тонн молока!* (Голос України, 22.03.2006, с.8); нарис — ***Можете бути певні**, без своєї порції задоволення не залишився жоден з гостей, які прийшли „фестивалити“* (Культура і життя, 18.10.2006, с.7); ***До честі автора**, майже упродовж двох десятиліть він послідовно обстоює свою методику обчислення жертв Голодомору в Україні* (День, 09.11.2007, с.6).

Мовна організація тексту, зокрема максимальне поєднання в ньому стилістичних елементів, що контрастують, надає сьогодні газеті популярності й дохідливості. Найбільший стилістичний потенціал у цьому плані виявляють фразеологізовані вставні речення **що не ка-**

жіть, що й сказати, як не крути і под., які лише останнім часом почали з'являтися на шпальтах української періодики, але стрімко набули популярності як структури мовленнєвої образності автора, мови в цілому, їхньої розумової й почуттєвої розмаїтості, неповторної індивідуальності. Пор.: **Що не кажіть, Україні потрібна стабільність. Спокійна сита стабільність звіроферми** (Українська газета, 11 – 17.10.2007, с.2); **Українців побільшало, але якісних гравців, що не кажіть, бракує** (Експрес, 08 – 15.11.2007, с.23); **Що й сказати, це футбольне літо залишиться незабутнім...** (Молодь України, 20 – 26.07.2006, с.20); **Як не крути, а Тимошенко і Ющенко приречені йти по життю разом. Інакше – програтимуть обоє** (Високий замок, 04.10.2007, с.2). Такі вставні конструкції, на нашу думку, передають найвищий ступінь вірогідності, указують на безальтернативність, а тому здатні надавати публікаційним текстам – здебільшого репортажам, нарисам, інтерв'ю та кореспонденціям – довірливого, безапелятивного характеру. Саме цим зумовлена їхня надзвичайна активність у сучасній українській пресі і водночас уростання в речення в ролі стилістичного чинника, здатного маркувати найтривіальніший зміст, знижувати категоричність висловлення, оптимізувати спілкування, виражати різнопланові емоційні кваліфікації.

Стилістично маркованими мовними засобами на шпальтах сучасних українських газет постають і деякі вставні конструкції досить поширеної семантичної групи зі значенням невпевненості, припущення, сумніву. Помітна передусім надмірна актуалізація вставних слів та речень розмовного характеру **гадаю, як на мене** у жанрах інтерв'ю та нарису на тлі інших вставних одиниць цієї самої групи, що сприяє діалогізації усно-розмовної мови, відтвореної на газетній шпальті, пор.: **Гадаю, запропоноване Інститутом урбаністики нестандартне рішення депутати Київради підтримають** (Вечірній Київ, 11.10.2007, с.8); **Гадаю, про це мріють усі гравці** (Високий замок, 04.10.2007, с.10); **Гадаю, що все-таки Партія регіонів нині поступово визначається зі своєю поствиборною стратегією** (Експрес, 08 – 15.11.2007, с.3); **Як на мене, на дебютному для нас фінальному турнірі світової першості ми витисли максимум з мінімуму** (Молодь України, 06-12.2006, с.21); **Як на мене, першість у пісенному мистецтві належить саме творцям музичного коду, поетам-піснярам** (Культура і життя, 15.11.2006, с.6).

Спостережено також появу й стрімку активізацію на шпальтах українських газетних видань нових вставних слів **схоже, вочевидь, ймовірно** замість узвичаєних, донедавна активно вживаних у публіцистичному стилі вставних слів **мабуть, напевне, очевидно** [16: 56]. Пор.: **Схоже, Литвину треба добряче попектися, аби зрозуміти, що безпринципність у політиці таки карається** (Високий замок, 04.10.2007, с.2); **Мексиканець, схоже, ще не зрозумів особливості українського футболу...** (Україна молода, 23.10.2007, с.8); **Парафування угоди між Блоком Юлії Тимошенко і блоком „Наша Україна – Народна самооборона“ про створення коаліції в новому складі Верховної Ради,**

вочевидь, не зняло низки питань щодо майбутнього розподілу керівних посад (День, 23.10.2007, с.4); Я переконаний, що в тих паперах „зарита собака“ і, *вочевидь*, не одна (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.8); ...*Криза, ймовірно, посилюватиметься* (День, 23.10.2007, с.7). Таке перехресування старих і нових тенденцій уживання вставних слів надає газетним текстам стилістичної значущості, цілком підтверджуючи думку К.С. Серажим про те, що „нова стилістична норма, яка зародилася в кінці 80-х — на початку 90-х років й утвердилася в наступні роки, передбачає ліквідацію із узусу більшої частини старого мовного багажу, оскільки накопичений на даний момент, експлуатований протягом десятиріч і „скомпрометований часом“ мовний фонд газети пов’язується у свідомості носіїв мови із віджилою системою ідеологічних та культурних цінностей“ [28: 3].

Для газетних текстів початку ХХІ ст. характерне використання слів, які виражають сумнів, гіпотетичність, що зумовлено потребою передати відносний характер ступеня вірогідності наших знань про світ, які постають здебільшого не як реальний, а лише як можливий факт. Вставно-модальні одиниці гіпотетичності непрямо вказують на авторизацію, вони ніби оформлюють роздуми автора, допомагають йому створити враження безпосереднього пошуку істини, змусити читача долучитися до мисленнєвого процесу, самому дошукатися до суті висловлених передбачень [27: 173 — 174]. До того ж, вони посилюють вірогідність думки, знижують ступінь її категоричності, подекуди створюють іронічний тон, тобто успішно реалізують у тексті прагматичну *акцентно-гіпотетичну* функцію мови.

У ролі важливого синтаксичного засобу для здійснення ефективної вербальної комунікації в сучасному українському медіа-тексті функціонують вставні конструкції, „звернені до співрозмовника, щоб активізувати його увагу до повідомлюваного, викликати певне реагування з приводу висловленого“ [8: 48], оскільки вони володіють широким комунікативно-прагматичним потенціалом і вдало, на нашу думку, підтримують та стабілізують соціальні відношення, виконуючи *фатичну* функцію мови [14: 177]. Це породжує різноманітні вияви стилістичної взаємодії згаданих вставних конструкцій, бо в процесі встановлення, підтримування чи завершення мовленнєвого контакту мовцеві (авторові) потрібно зосередити увагу читача на всьому висловленні чи якійсь його частині, тому фатичний елемент буде у пречи інтерпозиції у висловленні. Пор.: *Знаєте, у Києві сила-силенна машин...* (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.8); *Нагадаємо, „Росукренерго“ є постачальником-посередником дочірньої компанії й експортного підрозділу „Газпрому“* (Голос України, 08.11.2007, с.1); *Промені сонця обпалюють рослину та залишають на ній руді плями, що, погодьтеся, виглядає не дуже естетично* (Експрес, 08 — 15.11.2007, с.19). Такі інтимізовані засоби підтримування контакту зі співрозмовником конче потрібні газетному мовленню, передусім жанрові інтерв’ю, рідше — репортажу. Їх кількість помітно зростає, тому може-

мо заперечити В.І.Грицині, яка за ступенем уживаності в публіцистичному тексті ці засоби поставила на п'яте місце [8: 48]. За нашими спостереженнями, це чи не найбільш актуалізована група вставних конструкцій у жанрах інтерв'ю, що спричинено динамічними процесами в газетній мові, спрямованими на ліквідацію стереотипного мислення, затертих стандартів, на оновлення суспільної свідомості.

Для газетного мовлення наших днів характерним є активне використання вставних слів і речень, до складу яких уходить дієслово у формі наказового способу. Їх спонукальний характер надає повідомленню більшої правдивості, взаєморозуміння, стилістично інтимізує виклад. Напр.: **Погодьтеся**, це справді чоловік неординарний! (Голос України, 01.04.2006, с.9); **Усі вони, погодьтеся**, добре знають, що таке радіаційний фон і як його вимірювати (Голос України, 01.04.2006, с.9); **Пригадайте**, нас в усіх інтерв'ю керівники ПФЛ запевняли, що правда на їхньому боці (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.19); **Задумаймося**, Федяй привселюдно — на сесії сільради — ображає вчительку, що вчила його сина... (Сільські вісті, 28.12.2006, с.3); **Зрозумійте мене правильно**, річ не в тім, кого визнано правим у суперечці двох клубів (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.19).

Останнім часом помітна тенденція до розширення компонентного складу вставних одиниць цієї групи до рівня речення, що вдаліше об'єктивує емоційний стан комуніканта, знижує категоричність викладу, сприяючи продовженню комунікативного контакту, так потрібного в діалогові. Пор.: **Та що робити дали, складалося враження**, вони не знали (Голос України, 02.03.2006, с.16); **Зі Словаччини українська збірна вирушить до Риги. Як ви вже здогадалися**, не місцевим славнозвісним бальзамом смакувати (Голос України, 13.04.2006, с.16); **Мені не дуже хотілося б, як ви розумієте**, коментувати можливість присвоєння через стільки років після загибелі Ольжича звання йому (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.8).

Як засвідчує проаналізований матеріал, вставні одиниці, що виражають ставлення мовця до способу оформлення висловлень, їх стилю і тону [8: 49], на сторінках сучасних періодичних видань слугують здебільшого засобом вираження експресії. Найуживанішими з-поміж них є вставні конструкції з дієприслівником **кажучи** в обов'язковому поєднанні з прислівниками **відверто**, **щиро**, **м'яко**, **властиво** [18: 102 — 103], а ми додамо ще й **власне**, **умовно**, **чесно**. Пор.: **Відверто кажучи**, ідея не оригінальна і вже була виконана енну кількість разів тисячами модерністів і постмодерністів (Голос України, 01.03.2006, с.16); **Щиро кажучи**, відомі світові літературні агентства були здивовані, коли Клуб запропонував купувати ліцензії на видання українською мовою (Голос України, 18.03.2006, с.14); **Власне кажучи**, це все та ж генна інженерія, без якої ми вже й тепер не обходимося (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.21); **Спершу всі глядачі, умовно кажучи**, залазять із ногами в альков до великого Толстого (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.24); **Чесно кажучи**, це вже не вперше (Сільські ві-

сті, 02.03.2005, с.4). Такі вставні сполуки надають значення вірогідності, до того ж указують на експресивний характер висловлення [18: 103], підтверджуючи відому думку про те, що експресивність властива газетному мовленню. Іноді в жанрах інтерв'ю натрапляємо й на інші поєднання дієприслівника з прислівником у ролі вставних одиниць, що надають висловленням ще вищого ступеня експресивізації, пор.: *Те, що я прочитав щодо цього у книзі, справляє, **делікатно висловлюючись**, амбівалентне враження* (День, 09.11.2007, с.6).

Активно вживаними в сучасному українському газетному мовленні є і вставні конструкції з дієсловом **сказати** у певній особовій формі та прислівником **відверто**, пор.: ***Скажу відверто**, в Україні я часто сумнівалася: чи потрібне людям те, що роблю* (Експрес, 08 — 15.11.2007, с.18); *Геройського в біографії гетьмана, **відверто скажемо**, не густо* (Київські відомості, 09 — 15.11.2007, с.5). Їхнє поширення на шпальтах газет також підпорядковане виконанню функції експресивізації газетного мовлення синтаксичними засобами. Добираючи згадані вставні конструкції, автор публікації, передусім інтерв'ю, керується прагматико-стилістичним критерієм — спрямованістю на виразність і певний ефект впливу, що актуально в сучасному розгалуженому інформаційному просторі, коли потреба „завойовувати“ читача стає нагальною.

Спостережено також деякі зміни в групі вставних одиниць, які „виражають емоційне ставлення того, хто говорить, до змісту речення“ [8: 50]. Зокрема, на тлі узвичаєних вставних одиниць іменникового типу, виражених прийменниково-іменниковими формами як без поширювачів, так і з ними, як-от: **на жаль, на щастя, на радість, на превеликий жаль** тощо, на шпальтах українських газет початку ХХІ ст. усе частіше розгортаються індивідуально-авторські однослівні та реченнєві побудови, здебільшого такі, що наслідують розмовне або книжне мовлення, містять розмовні чи біблійні елементи, що сприяє створенню емоційної атмосфери висловлення, його експресивно-оцінній конотації. Пор.: ***На жаль**, на турнірі чоловіків українці не здобули жодної нагороди* (Голос України, 11.05.2006, с.24); ***На щастя**, рибалки побачили світло від ввімкнутих фар „пожежок“ і відповіли їм фарами власних авто* (Україна молода, 15.04.2004, с.9); *Для нас же, **на превеликий жаль**, така професія* (краніального терапевта. — І.З.) *поки що дивина* (Голос України, 28.02.2006, с.9); ***Боюся**, на ньому* (городі. — І.З.) *вже побували подлякови...* (Голос України, 08.11.2007, с.21); *На святі лунало чимало віршів — **бачить Бог**, талановитих* (Молодь України, 31.08. — 06.09.2006, с.17); ***Дасть Бог**, таки доживемо до того дня, коли не буде змагань за „царську корону“, а народ сам керуватиме у милій йому Україні* (Сільські вісті, 28.12.2006, с.2); *Скільки в рік Книги в Україні знищено книгарень — то важко і перерахувати. ...**Борони Боже**, аби у нашій державі оголошували рік театру, художника чи музики...* (День, 09.11.2007, с.2). Такі оригінальні вставні конструкції ще більше, аніж попередні, прагматично спрямовані — впливові й пере-

конливі, а тому володіють потужнішою потенційною спроможністю відтворювати змістовно-концептуальну інформацію, що має на меті повідомити читачеві індивідуально-авторське розуміння відношень між явищами, дати їм позитивну чи негативну оцінку [23: 10], передати афективний стан суб'єкта, посилити загальний заряд емоцій, уже наявних у висловленні. Іншими словами, вони успішно виконують у сучасному українському газетному мовленні *оцінну* комунікативно-прагматичну функцію.

Окрім згаданих функціональних виявів вставних конструкцій у сучасному українському газетному мовленні, можна констатувати сьогодні і наявність у багатьох газетних жанрах — нарисах, інтерв'ю, репортажах, передових статтях, замітках та ін. — своєрідного стилістичного ефекту, створеного повторенням вставного слова чи сполучення слів в одному реченні, що, на думку П.С. Дудика, „посилює модальність, значеннєвість і стилістичну функцію вставної частини у реченні“ [11: 265]. Напр.: **Мовляв, справжня поезія сьогодні майже не співається, співати серйозні речі не модно та дуже важко, мовляв, у пісенній творчості існують свої закони, а новому поколінню притаманні свої уподобання та свої стандарти, спрощені новітніми мультимедійними технологіями** (Культура і життя, 15.11.2006, с.6).

Широке вживання на шпальтах сучасних українських газет вставних конструкцій нерідко спричиняє паралельне використання в одному реченні різних за семантикою вставних одиниць, що увиразнює його модальну спрямованість, посилює стилістичну значущість. У таких уживаннях стрижневим виступає здебільшого вставний компонент, що вказує на джерело повідомлення, інші ж доповнюють його різноплановою семантикою, розташовуючись поряд або дистантно. Напр.: **На мій погляд, у першу чергу, необхідно відмінити недоторканність суддів** (Вечірній Київ, 11.10.2007, с.7); **Щоправда, за словами одного з військовиків, літаки перевозили... цемент** (Голос України, 18.03.2006, с.11); **Утім, за 9 місяців поточного року на рахунки компанії, за словами її представників, надійшло 2045,7 млн. грн.** (Вечірній Київ, 11.10.2007, с.4); **На думку аналітика, повернення Тимошенко до прем'єрського крісла, напевне, призведе до відставки новообраного голови наглядової ради, який поки що не склав повноваження депутата, як того вимагає українське законодавство** (Молодь України, 06 — 12.07.2006, с.2). Такі поєднання, на нашу думку, сприяють більшій переконливості висловлення, адресно зорієнтовують його, позбавляючи читача щонайменших сумнівів стосовно інформації, яку надає газета.

Паралельне вживання вставних одиниць іншої семантики, крім згаданих, є рідкісним явищем, однак так само стилістично вагомим з погляду внутрішнього розчленування модальності речення, напр.: **Отже, як на мене, рахунок матчу ніяк не відповідає перебігу подій** (Голос України, 21.03.2006, с.16); **Одне слово, торік влада з Нижніх Сірогоз за підтримки обласної держадміністрації, звичайно, зуміла**

оновити ті об'єкти, де щонайменше три-чотири останні роки кінь не валявся (Голос України, 16.03.2006, с.12). Натомість поширеним явищем стало кількаразове вживання в одному реченневому контексті вставних і вставлених конструкцій для його деталізації, уточнення основних інформативних моментів, пор.: **Звичайно, у Партії регіонів є люди, і вельми впливові, які б із задоволенням позбулися Януковича-прем'єра (надто багато впливу й політичної ваги дає йому ця посада), — але я сумніваюся, що такий розклад влаштує самого Віктора Федоровича** (Високий замок, 04.10.2007, с.4).

У пошуках новизни, задоволення особливих авторських інтенцій журналісти подекуди вдаються до ускладнення синтаксичних структур, суть якого полягає в накладанні вставних і вставлених компонентів один на одного, злитті їх в одній мегаконструкції з уточнювальною метою. Напр.: **Саме у Причорномор'ї, на думку Юрія Шилова (який свої теоретичні розрахунки підтвердив реальними археологічними знахідками, виявленими у капиці „Кам'яна Могила“ в степах південної України), у ті часи сформувалася індоєвропейська спільність народів, що заклала фундамент майбутніх культур** (Молодь України, 06 — 12.07.2006, с.12). На нашу думку, таке поєднання можливе й доцільне зі структурно-стилістичного погляду тільки у великих за обсягом, професійно спрямованих нарисах. В інших газетних жанрах варто уникати згаданих накладань для полегшеного сприймання повідомлюваної інформації.

Отже, узагальнивши спостереження за вживанням вставних слів, словосполучень та речень у сучасному українському газетному мовленні, констатуємо, що вони набувають тут дедалі ширшого вжитку й стилістичної ваги, слугуючи засобом реалізації кількох комунікативно-прагматичних функцій: адресно-маркованої, функції текстової зв'язності, акцентно-стверджувальної, акцентно-гіпотетичної, фатичної, функції експресивізації мовлення та оцінної.

Як і раніше, перевагу надають вставним одиницям, що вказують на джерело повідомлення, серед яких найактивніше функціонують ті, що мають форму підрядних речень зі сполучником **як** та словосполучень з прийменником **за**. Мобільність, легка впізнаваність таких конструкцій дає змогу розпочинати ними виклад думок у замітках, рідше — у репортажах та інтерв'ю, що сприяє стандартизації інформаційних жанрів сучасної української преси. Крім того, частішає використання вставних конструкцій з прийменником **за** у ролі типових початків кількох заміток, розташованих одна за одною, що допомагає швидше зорієнтуватися в різноінформативному просторі, відокремивши головне від другорядного.

На шпальтах сучасної української преси чітко простежуємо дві тенденції: 1) до урізноманітнення вставних конструкцій унаслідок видозміни їхнього граматичного оформлення, зокрема уникнення сполучника **як**, заміна його прислівниками, імплікація суб'єкта, якому належить вислів, реалізація структурної неповноти речення опущенням

головних компонентів тощо; 2) до експресивізації газетного мовлення за допомогою фразеологізації викладу та введення до його складу розмовних і книжно-літературних елементів переважно біблійного походження. Такі граматичні та функціонально-стилістичні перетворення забезпечують ефективний вплив на емоційний стан отримувача інформації, залучаючи його до співпраці, що сприяє розширенню кола читачької аудиторії.

Значного поширення набувають модальні елементи відприкметникового, відзайменникового та відчислівникового походження, які, функціонально наближаючись до сполучників, виконують роль зв'язкових компонентів у газетному тексті. Деякі з них з'явилися в газетному мовленні відносно недавно, інші — вживають активніше порівняно з узвичаєними синонімічними формами тієї самої семантики, ще інші — вирізняються не лише активністю використання, а й семантичною багатоплановістю.

Помітною є нова тенденція до переважного вживання власне українських, некалькованих з російської мови вставних слів, словосполучень і речень, які дедалі впевненіше витісняють з ужитку поширені донедавна вставні одиниці, що засвідчує українізацію газетного мовлення, його прагнення до оригінальної самобутності.

Відносно новим явищем у сучасній газетній періодиці є поява й стрімка популяризація в репортажах, нарисах, інтерв'ю та кореспонденціях вставних речень фразеологізованого змісту, які слугують вагомим стилістичним чинником, здатним маркувати найтривіальніший зміст, надавати йому безапелятивного характеру.

У жанрі інтерв'ю помітна актуалізація вставних конструкцій розмовного характеру, що сприяє діалогізації усно-розмовної мови в газетному контексті. Активне вживання в ролі вставних одиниць дієслів у формі наказового способу інтимізує виклад, а розширення компонентного складу вставної конструкції до рівня речення, та ще й із згаданими дієсловами, знижує категоричність висловлення, сприяє підтримувannya комунікативного контакту.

В інформативно-аналітичних газетних жанрах — замітках, передових статтях, нарисах, репортажах, інтерв'ю — подекуди відчутний особливий стилістичний ефект, якого досягають повторенням вставних компонентів, паралельним суміжним чи дистантним уживанням в одному реченні вставних одиниць різної семантики, серед яких переважають ті, що вказують на джерело повідомлення, а також вставних і вставлених конструкцій. Такі комбінування посилюють модальність висловлення, його стилістичну значущість.

Абсолютно новим явищем в українській пресі початку XXI ст. є накладання вставних і вставлених компонентів один на одного в межах однієї мегаконструкції, вживання якої вмотивоване лише у великих за обсягом, професійно спрямованих чи інших контекстах, які, щоб бути зрозумілими широкому загалу, потребують уточнення, конкретизації окремих думок автора.

1. Агафонова А., Морараш Г. Співвіднесеність авторизованої оцінки з категорією авторської модальності. // Актуальні проблеми синтаксису: Матеріали Міжнар. наук. конф. — Чернівці, 2006. — С. 131 — 137.
2. Акимова Г.Н. Новое в синтаксисе современного русского языка. — М., 1990. — 168 с.
3. Амосова В.В. Вводно-модальные единицы в составе сложноподчиненного предложения: Дис. ...канд. филол. наук: 10.02.01. — Куйбишев, 1971. — 247 с.
4. Аникин А.И. Основные грамматические и семантические свойства вводных слов и словосочетаний. // Русский язык в школе. — 1956. — № 4. — С. 22 — 27.
5. Виноградов В.В. Русский язык: Грамматическое учение о слове. — М., 1972. — 614 с.
6. Галена Н.П. Семантико-синтаксическая структура предложений гипотетической модальности в современном украинском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. — К., 1990. — 18 с.
7. Грицина В. Роль елементів інфраструктури речення в структуруванні висловлень у публіцистичному тексті. // Південний архів (філологічні науки): Зб. наук. праць. — Херсон, 1999. — Вип. 5 — 6. — С. 98 — 104.
8. Грицина В.І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. — Кривий Ріг, 2002. — 171 с.
9. Грицина В.І. Інфраструктура речень публіцистичного стилю: Автореф. дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. — Запоріжжя, 2002. — 20 с.
10. Дудик П.С. Речення із вставною і речення із вставленою частиною. // Просте ускладнене речення: Навч. посібн. — Вінниця, 2002. — С. 182 — 243.
11. Дудик П.С. Стилїстика української мови: Навч. посібн. — К., 2005. — 368 с.
12. Загнітко А. Структурні і семантичні різновиди українських синтаксичних інновацій. // Лінгвістичні студії: Зб. наук. праць. У 2 ч. / Укл.: А. Загнітко та ін. — Донецьк, 2003. — Вип. 11. — Ч. I. — С. 135 — 147.
13. Загнітко А.П. Основи українського теоретичного синтаксису. — Горлівка, 2004. — Ч. 2. — 254 с.
14. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису. — Донецьк, 2006. — 378 с.
15. Кадомцева Л.О. Вставні слова, словосполучення, речення. // Сучасна українська літературна мова. Синтаксис. — К., 1972. — С. 227 — 231.
16. Ковальчук Н.С. Синтаксическая структура предложения в информационных текстах: (На материале украинских газет, радио и телевидения): Дис. ...канд. филол. наук: 10.02.02. — Днепропетровск, 1980. — 177 с.
17. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Ч. II. Синтаксис. — К., 1965. — С. 170 — 174.
18. Лисак Л.К. Синтаксико-стилістичні функції речень з дієприслівником у стилях сучасної української мови: Дис. ...канд. філол. наук: 10.02.01. — Харків, 2006. — 204 с.
19. Мамалига А.І. Синтаксис тексту. // <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=139>.
20. Мова і час. Розвиток функціональних стилів сучасної української літературної мови. — К., 1977. — 237 с.
21. Немец Г.П. Семантико-синтаксические средства выражения модальности в русском языке. — Ростов н/Д., 1983. — 142 с.
22. Олійник З.П. Вставні і вставлені компоненти у структурі висловлювання і тексту: Автореф. дис. ...канд. філол. наук. — Донецьк, 2002. — 19 с.
23. Онищенко І.В. Категорія оцінки та засоби її вираження в публіцистичних та інформаційних текстах: Автореф. дис. ...канд. філол. наук. — Дніпропетровськ, 2005. — 20 с.
24. Паителева Е.А. Коммуникативно-прагматические свойства вводных и вставных элементов в современном русском языке (на материале художественных и публицистических текстов): Дис. ...канд. филол. наук: 10.02.01. — Волгоград, 2005. — 192 с.
25. Плющ Н.П. Інтонація вставності в українській мові. — К., 1976. — 132 с.
26. Романова Р.М. Мелодика вводных и вставных предложений в современном русском языке: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. — Л., 1971. — 20 с.
27. Рудковская М.Н. Вводно-модальные элементы в публицистических текстах: Автореф. дис. ...канд. филол. наук. — М., 1982. — 24 с.

28. *Серажим К.С.* Сучасний український політичний дискурс: формування нового стилістичного канону (дисертаційне дослідження). // <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1298>.
29. *Швец А.В.* Публицистический стиль современного русского литературного языка (О некоторых особенностях современной газетной речи и тенденциях ее развития). — К., 1979. — 127 с.
30. *Шульжук К.Ф.* Речення із вставними і вставленими компонентами. // Синтаксис української мови: Підручник. — К., 2004. — С. 166 — 171.

Inna Zavalniuk

COMMUNICATIVE PRAGMATIC FUNCTIONS AND STYLISTIC EXPRESSIONS
OF INSERTED CONSTRUCTIONS IN MODERN UKRAINIAN NEWSPAPER
TEXTS

The article deals with the new tendencies in communicative pragmatic organization of modern Ukrainian newspaper texts, which are caused by using different types of inserted constructions. Their main functions, stylistic expressions and the ways of structurally grammatical, functionally stylistic diversification have been investigated.

Keywords: inserted constructions, communicative pragmatic functions, stylistic expressions, modern Ukrainian newspaper texts.

Мовна мозаїка

І ВСЕ-ТАКИ ВОНИ НЕ **ЕСБЕУШНИКИ**

Досі немає усталеної назви працівників СБУ (Служби безпеки України). В неофіційному вжитку їх іменують *есбеушниками*. Ця назва трапляється і в газетно-журнальній періодиці, пор.: *Редактора сайту есбеушник викликав “на ковчор”* (День, 4 серпня 2008). Вона поширилася в українській мові під впливом російської відабrevіатурної розмовної назви *кагебешник*.

Уживають ще дві назви працівників цієї Служби — *есбіст* та *есбівець*: *Наразі есбісти встановлюють українського замовника спецтехніки та модного одягу* (Високий Замок, 16 серпня 2008); *Есбівці сікли журналістську маячню* (Україна молода, 24 серпня 2008). Обидві утворені від скороченої буквенної абrevіатури *СБ*, а саме від назв двох її букв — *есбе* — за допомогою суфіксів *-іст* та *-івець*, що приєднуються до усиченої (без *e*) назви: *есбе* + *-іст* → *есбіст*; *есбе* + *-івець* → *есбівець*. Це відповідає правилам українського відабrevіатурного творення іменників, пор.: *ПРП* (*пеерпе*) + *-іст* → *пеерпіст*, *УНП* (*уенпе*) + *-іст* → *уенпіст*, *НДП* (*ендепе*) + *-іст* → *ендепіст*, *СНД* (*есенде*) + *-івець* → *есендівець*. Із двох утворень — *есбіст*, *есбівець*, придатних для офіційного використання в українській мові, рекомендуємо надати перевагу назві **есбіст**, бо вона продовжує узвичаєну традицію творення та називання (пор. *КДБ* — **кадебіст**) працівників цього органу спеціального призначення.

Катерина Городенська